

İrsi qan xəstəlikləri sosial bəladır

Tibbi xidmətin keyfiyyətcə müasir standartlar səviyyəsinə yüksəldilməsi, vətəndaşların sağlamlığının etibarlı təminatı məsələləri bütün zamanlarda dövlətin üzərinə götürdüyü sosial öhdəliklər sırasında mühüm yer tutur. Ölkə başçısı İlham Əliyev ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi strateji siyasət kursunu bu sahədə də layiqincə davam etdirir.

Səhiyyə ocaqlarının inkişafı, bu sahədə mövcud problemlərin tez bir zamanda aradan qaldırılması, dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsaitin ildən-ilə artırılması, tibb müəssisələrinin fəaliyyətinin, ümumilikdə tibbi xidmətin çağdaş tələblər səviyyəsinə qaldırılmasına, bəzi xəstəliklərin yayılma tezliyinin qarşısının alınmasına yeni imkanlar açır.

Talassemiya dövrümüzün sosial bəlalarından biridir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə, dünya əhalisinin 5,1 faizi bu xəstəliyin müxtəlif formalarından əziyyət çəkir. Azərbaycanda da talassemiyanın yayılma tezliyi dünya maksimumuna çatmaqdadır. Belə ki, respublikada talassemiya problemi və bu problemi getdikcə dərinləşdirən xəstə uşaqların sayı ildən-ilə artır.

–İrsi qan xəstəliyi olan talassemiya iki – talassemiya daşıyıcılığı və böyük talassemiya xəstəliyi formasında təsnif edilir. Xəstəliyin I formasında talassemiya əlamətlərinin daşıyıcıları sağlam olur, ancaq bu patoloji geni öz uşaqlarına ötürə bilərlər. Talassemiya genini yalnız bir valideyndən alan uşaq talassemiya daşıyıcısı-

na çevrilir. Böyük talassemiyaya isə bu xəstəliyin genini hər iki valideyndən alan uşaq düçar olur. Belə xəstələri müalicə etmək üçün onlara bütün ömürləri boyu hər ay qan köçürmək lazımdır. Bu isə xəstə uşaqlarda digər problemlərin yaranmasına gətirib çıxarır. Onların orqanizmində dəmirin miqdarının artması daxili orqanların fəaliyyətini pozur, nəticədə xəstələrdə ürək-damar çatışmazlığı, qaraciyər xəstəliyi və endokrin pozğunluqlar əmələ gəlir. Buna görə də xəstələrin bədənində olan artıq dəmiri orqanizmdən xaric etmək lazımdır.

Sosial xəstəlik sayılan talassemiyaya Azərbaycanda 2005-ci ildən dövlət səviyyəsində diqqət yetirilir. Həmin il, “Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəliklərinə düçar olmuş şəxslərə dövlət qayğısı haqqında” qanun imzalanmış və bununla da dövlət öz üzərinə bir sıra vəzifələr götürmüşdür. 2006-cı ildən təsdiqlənən “Hemofiliya və talassemiya irsi qan xəstəlikləri üzrə Dövlət Proqramı”na əsasən, ilk növbədə hemofiliya və talassemiya xəstələrini həyat tərzinin yaxşılaşdırılması və ömürlərinin uzadılması qarşısına bir məqsəd kimi qoyulmuşdur.

Bu proqramın ən vacib istiqaməti talassemiyalı uşaqların doğulmasının qarşısını almaqdır. Bu mənada Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə reallaşdırılan “Talassemiyasız həyat naminə” layihəsinin əhəmiyyəti xüsusi vurğulanmalıdır.

Böyük talassemiya xəstəliyinin müalicəsi həm xəstə uşaq, həm də onun ailə üzvləri üçün olduqca çətin və əziyyətlidir. Bu xəstəliyin müalicəsi də çox baha başa gəlir. İllik müalicə ən azı 10 min ABŞ dolları təşkil edir. Tam müalicə almayan xəstə uşaqlar isə heç 10 yaşına çatmadan dünyasını dəyişirlər. 2009-cu ildə müasir

avadanlıqlarla təchiz olunmuş Talassemiya Mərkəzinin istifadəyə verilməsi Mehriban xanım Əliyevanın Azərbaycan Səhiyyəsinə ən böyük töhfələrindən biri oldu. Bu mərkəzin imkanları ölkədə ən müasir müalicə metodlarını tətbiq etməyə imkan yaradır və bu mərkəz nəinki Azərbaycanda, ümumilikdə regionda qan xəstəliklərinin müalicə və profilaktikasında əhəmiyyətli irəliləyişə təkan verir.

Talassemiyadan əziyyət çəkən uşaqların təhlükəsiz və keyfiyyətli qanla təmin olunması üçün könüllü donor xidmətinin inkişaf etdirilməsi də vacib məsələdir. Ölkənin birinci xanımının müraciətindən sonra bu sahədə də dönüş yarandı. Əgər 2002-ci ildə cəmi 11 min adam qan vermişdisə, 2004-cü ildə qan donorlarının sayı 73 minə çatdı. Elmi-Tədqiqat Hematologiya və Transfuziologiya İnstitutunun nəzdində fəaliyyət göstərən Mərkəzi Qan Bankı lazımı avadanlıqlarla təchiz edildi, keyfiyyətli qan tədarükü üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirildi. Onu da qeyd edək ki, burada toplanan qanın üçdə bir hissəsi Talassemiya Mərkəzinə göndərilir.

Qeyd etdiyimiz kimi, talassemiya xəstəliyinin qarşısının alınması üçün xəstə uşaqların doğulmaması əsas şərtidir. İndiyədək bunun üçün qanuni əsas yox idi. Doğrudur, Ailə Məcəlləsində nikaha girmək istəyənlər cütlüklərin nikahqabağı həkim müayinəsindən keçmələri barədə bənd olsa da, bu, könüllü xarakter daşıyırdı. Milli Məclis Ailə Məcəlləsinə dəyişiklik etdikdən sonra bu məsələ artıq icbariləşdirilmişdir. Yəni bundan sonra ailə qurmaq istəyənlər cütlüklər müvafiq yerlərdə həkim müayinəsindən keçdikləri barədə arayış təqdim etməlidirlər. Müayinənin nəticələri cütlüklərə ayrı-ayrılıqda bildirilir və son qərarı onlar özləri verirlər. Yeni onların hansı birində xəstəliyin

aşkar edilməsi cütlüklərin ailə qurmaq qərarını dəyişməyəcək. Bu isə Avropa standartlarına uyğun şəkildə insan haqlarının qorunması deməkdir. Eyni zamanda cütlüklərə qanunvericiliklə bilərəkdən xəstəliyə yoluxdurmağın da cinayət olduğu bildirilir. Cütlüyün hər birində talassemiya aşkar edildikdə onlara məsləhətlər verilir, çıxış yolu göstərilir.

Məmnunluqla deyə bilərik ki, 2015-ci il iyunun 1-dən etibarən qanunun tətbiqinə başlanılıb və indiyədək 600 cütlük yoxlamanadan keçib. Bu işin müsbət nəticələr verəcəyinə inanırıam.

Talassemiyanın birdəfəlik müalicəsi də mümkündür. Bu da qan iliyinin köçürülməsi ilə bağlıdır. Talassemiya Mərkəzində indiyədək 14 nəfərə bu əməliyyat tətbiq edilib və uğurla nəticələnib. Ümumiyyətlə, təbabetin elə bir sahəsi yoxdur ki, orada qandan istifadə olunmasın. Qan tədarükü strateji sahədir, nəzərə alsaq ki, biz həm də elan olunmamış müharibə şəraitindəyik, onda hər bir çağırışa hazır olmalıyıq. Qanköçürmənin inkişafında donorluğun rolu böyükdür. Əhali arasında maarifləndirmə, təbliğat işi gücləndirilməlidir. Bu işin onlara xeyirli, həm də savab bir iş olduğu izah olunmalıdır.

Hər il aprelin 14-ü Ümumdünya Donor Günü kimi qeyd edilir. Azərbaycanda da bu gün xüsusi qeyd olunur, müxtəlif idarə və müəssisələrdə qanvermə aksiyaları keçirilir. Bu qərar 2005-ci ildə qəbul olunub və müxtəlif şüarlar altında keçirilir. Builki şüar belədir: “Mənim həyatımı xilas etdiyin üçün təşəkkür edirəm!” Ölkəmizdə son illər Gənc Donorların Forumunun keçirilməsi də müsbət haldır. Bir sözlə, irsi qan xəstəlikləri dövlətin diqqətindədir və onun qarşısının alınması istiqamətində böyük işlər görülür.

Cingiz ƏSƏDOV,
Səhiyyə Nazirliyinin
baş hematoloqu,
Hematologiya və
Transfuziologiya İnstitutunun
bölmə rəhbəri.